

Vallsjöbols skola på 1940- talet

En berättelse av Bernt Gunnarsson

Hösten 1942, fyllda sju år, var det min tur att börja skolan. Det hade bestämts att Vega i Kavelbron skulle ta hand om mej första skoldagen. Min far Gunnar följde med till Kavelbron, där full aktivitet rådde, höstslåtter bland annat. Stugan var full av folk på morgonkvisten och min oro för denna dag kände inga gränser.

Vega skulle börja i 5: e klass och hon kände säkert stort ansvar för att jag skulle komma i god tid första skoldagen. Mor Birgit ville nog inte vara med. Det kunde vara lite för mammigt, dessutom var hon nog lika orolig som jag inför denna viktiga dag. Men i Vegas sällskap kände jag mej ändå ganska trygg. Hon var ju vuxen och uppfattades nästan jämnårig med en förälder.

Vår lärare hette Gunvor Bondesson, en respektabel Fröken, korrekt klädd och lite allvarlig.

Riktigt vad som hände första timmen minns jag inte, men någon lekskola var det inte. Lärobok, skrivbok, pennor och radergummi tilldelades oss redan första dagen. Det gällde att lära sig bokstäver, A, B, C och så vidare och även siffror att känna igen och försöka skriva så snyggt som möjligt. Skolan var en så kallad B 3- skola, med inskrivning vartannat år, vilket betydde att ålderskillnaden varierade mycket eleverna emellan. En lärare undervisade tre klasser samtidigt, så det var högläsning, läxförhör och utskrifter på "svarta tavlan", allt på en gång.

Vi var bara två elever i första- klassen detta år: Bengt och jag. Senare var vi, från och till, tre i klassen. Vi små första- klassare såg med respekt upp till våra äldre kamrater. Vi beundrade deras säkerhet, när det gällde att läsa högt, skriva på "svarta tavlan" och bestämma lekar på rasterna. Turligt nog var de flesta äldre eleverna flickor och de var nog snällare än grabbar i samma ålder. Flickorna höll sig mest till varandra och vi nybörjare fick vara ifred.

Bara en gång var, vad jag minns, Bengt och jag riktiga ovänner. På hemväg från skolan började vi diskutera vilken av våra pappor som var starkast. Bengt var säker på att det var hans pappa som var starkast och jag lika säker på att det var min pappa. Vårt ordkrig övergick i slagsmål. Det blev boxning, gruskastning och brottning. Slutkampen skedde utanför Allan Sahléns affär, där vi rullade runt på grusgången utan avgörande. Allan S. som hörde slagskamparna, kom ut och tog isär oss helt resolut. Därtill fick vi en ordentlig utskällning. Att den avgörande striden skedde utanför Sahléns var ingen tillfällighet. Våra vägar skildes där, eftersom Bengt skulle gå till vänster, över skogen till Midskog och jag hem, via Kavelbron eller Mossebo.

Bernt i förskoleåldern.

För vetenskaps skull hade det ju varit bäst om våra pappor, Sven och Gunnar, hade mötts i en kraftmätning, men detta blev inte aktuellt. Ingen av dom hade nog varit intresserad av det. Dagen efter var vi vänner igen och ingen av oss hade några fysiska skador. Blev vi mobbade i skolan? Ja visst blev vi det. Det fanns väl ingen skola eller arbetsplats där mobbning inte förekom. För att mildra eller undvika mobbning var det bäst att hålla med dom starkaste och att hålla sig undan. En person med gott omdöme har sagt mej att jag tog yngre elever i försvar när mobbning skedde. Jag kan inte komma ihåg det, men om så var fallet är jag stolt över det. Mobbning har i alla tider plågat svaga elever och även vuxna på arbetsplatser och den plågan har i värsta fall resulterat i självmord.

Vår lärarinna, Gunvor Bondesson, fick ny tjänst och flyttade från oss efter mitt första skolår. Hon såg att vi blivande andra- klassare var oroliga och tröstade oss med att vi skulle få en ny, manlig lärare. Han är så snäll, sa hon, ni behöver inte vara oroliga. Vi trodde henne, för barn på den tiden litade på sin lärare. Dom var gudar och gudinnor.

På höstterminen kom så Gustaf Nilsson till vår skola, en ny epok började och ganska snart visste vi att vår tidigare lärare inte svikit oss. Gustaf N. härstammade från trygg västgötabygd. Han var jordnära och han skapade en atmosfär av faderligt omhändertagande i vår lite ensliga skolmiljö. Bengt och jag hade därefter Gustaf N. som lärare under hela vår skoltid i Vallsjöbol, med undantag av kortare perioder, då han var upptagen av andra arbetsuppgifter.

Gustaf Nilsson och hans elever. Saftkalas i trädgården (1944).

Gustaf N. hade naturligtvis samma problem som andra lärare: Han undervisade tre klasser samtidigt, i samma skolsal och han fick försöka att få alla att utträta något utan att alltför mycket störas av klasserna bredvid. Kunskap om hembygden var hans favoritämne och han berättade inlevelsefullt om Västergötlands historia. Runstenar, gånggrifter och stendös visste vi nästan allt om och att lägga stenmur, eller som han kallade det "stengärdesgård" praktiserade vi ofta. En stenmur skulle vara jämn och tät. Han kunde byta eller ändra en sten många gånger innan den fick sin slutliga plats. Eftersom han inte var så intresserad av gymnastik och idrott blev det vedstapling och stenplockning i stället. Men det var ju också rörelser för kroppen.

Svenska (skolämnet) kunde vara lite si och så. Subjekt och predikat gick

nog bra, men sedan: Nja. Självt fick jag en nyutkommen arbetsbok och, om jag inte missminner mig, hann jag till årskurs fyra innan jag slutade skolan. Inte så tokigt ändå. Fanns det en läroplan för småskolan och folkskolan i Vallsjöbol? Kanske, men frågan är om Gustaf N. hade läst den. Men han hade ett sunt förnuft i sin egen läroplan och det räckte långt.

"Mina telningar", sa Gustaf N. ofta och i det uttrycket fanns mycket från växtvärlden. Att göda, rensa runtomkring, att ympa om så behövdes och beskära onödiga växtdelar. Gustaf och hans telningar var Vallsjöbols skola. Han gladdes åt elevernas framsteg och han led om någon inte lyckades så bra. Han var inte bara lärare till yrket. Skolan och hans elever var hans kall.

Jag är alldeles säker på att han tänkte på oss varje dag under skolloven, om han var i Moholm eller på Västkusten. Mentalt var han kvar i Vallsjöbols skola. Han hade nog inte valt läraryrket för de långa sommarlovens skull. Under hela sitt liv följde Gustaf N. oss noga, oavsett om vi fanns i närheten eller längre bort.

Några elever ville bestämma. Leif A. var en sådan. På den tiden var Gösta Knutssons böcker om Pelle Svanslös och de andra katterna i Skogstibble populära. Måns var ledar-katten (Leif) och Bengt och jag var Bill och Bull. Gustaf N. gjorde jämförelsen: Leif säger att vi gör så här och Bengt och Bernt säger inte emot.

Vallsjöbols skola 1945. Stående fr v: Vivan, Asta, Linnea, Gustaf N., Leif, Bernt, Göte och Bengt. Sittande: Eldroy, Hasse, Gunborg, Majlis, Alf och Tuve.

Skamvrå fanns i alla skolor på den tiden, även i Vallsjöbol. Att stå där var inte bara en skam, det var också en bestraffning om man gjort något dumt. Men skamvrån användes sällan i Vallsjöbols skola, kanhända beroende på att Gustaf N. ogillade bestraffningar, eller att vi sällan gjorde något dumt. Om någon förälder ansåg att deras barn blivit illa behandlat av läraren eller eleverna, blev han riktigt arg. Han lyssnade nog, men han avvisade bestämt sådana diskussioner i och omkring skolan på skoltid.

Examensdagar och skolavslutningar vid jul var högtidsdagar. Jag känner

ännu doften av nyplockade blommor på examensdagen, då barn och föräldrar var finklädde. Ibland hedrade överläraren eller kyrkoherden med besök den dagen. Några prov på våra inlärdade kunskaper skulle vi också visa. Vi skulle svara på förberedda frågor, läsa psalmverser utantill eller skriva på "svarta tavlan". Julavslutningen var också festlig, med pynt på plats, lekar i skolsalen och lite godissaker. I samband med terminsavslutningarna skulle också resultaten av praktiska arbeten visas upp, för flickorna var det sydda saker och för grabbarna slöjdade föremål.

Träslöjd var nog mitt bästa ämne. Jag har alltid älskat lukten av bearbetat trä och den fanns i slöjdsalen. Jag minns att Gustaf, som vanligen var vår slöjdlärare, den första lektionen frågade vad vi ville göra. Bengt svarade direkt att han ville göra ett nattygsbord. Jag var lite försiktigare och svarade nog ingenting. Hur som helst, nattygsbordet som Bengt behövde, fick vänta. Det blev att börja med en planteringspinne. Det låter kanhända enkelt, men ack nej. Den skulle sågas ut från en plank, hyvlas rund (som inte var så lätt), putsas och spetsas så att den kunde göra runda fina hål i jorden. Det tog många dagar innan den var klar och godkänd. Några år senare fick slöjdlektionerna en annan dimension, när Märtas far gästade Vallsjöbol. Han var en välutbildad slöjdlärare. För det första skulle alla verktyg vara sylvassa. Hyveljärn och stämjärn skulle slipas och brynas och sågar skulle filas och skränkas. Det var flera dagars arbete innan vi kunde börja slöjda. Gustaf N. använde gärna yxa och kniv till grovarbetet, men detta förbjöds av hans svärfar Mattsson. Själv tyckte jag att slöjd var så roligt att jag gärna stannade kvar sedan andra elever gått hem. Mattsson gav mej råd och gladdes åt mina färdigheter. Det blev både bord och bokhyllor med tiden. Hur gick det med Bengts nattygsbord? Det blev inget, vad jag minns, men han gjorde en avancerad tredelad kälke och då var jag lite avundsjuk.

Skoleleverna har bestigit en kolmila vid det närbelägna Hansatorp

Pekpinnen var nog för många lärare ett viktigt tekniskt hjälpmedel. För Gustaf N. var den oundgänglig. Han hade den alltid i handen eller nära till hands. När läraren pekade på en elev påkallade han uppmärksamhet och när han pekade på "svarta tavlan" gällde detsamma. Att peka på en plansch eller en karta i storformat var jätteviktigt. En lärarvikarie råkade i

vredesutbrott slå av pekpinnens änddel, dock utan någon elev som offer. Gustaf N. blev mycket arg när han återvände och såg sin älskade pekpinne skadad. Det gällde att snabbt spetsa till den igen.

På höstterminen, det 4: e eller 5: e läsåret, fick vi tillfälle att prova kolning. Kort väg från skolan kolade Emil i Hansatorp sin årliga mila och vi fick där tillfälle att resa och kola en egen liten mila. Där fick jag och mina kamrater lära oss mycket om resning, tändning och utrakning av det färdiga kolet. Och milröksdoften den var annorlunda, men lika ljuvlig som snickarbodens alla dofter.

Bengt, Bernt och Gustaf N. på skolresa till Lappland och Narvik 1948.
De övriga på bilden är Tåghems- funktionärer.

Spara och Slösa, så hette två ytterligheter i vår ekonomiska undervisning. Sparbanken, som på den tiden förordade sparande, gav ut en tidning som hette "Lyckoslanten" och där var Spara och Slösa huvudpersonerna. Slösa var blek, ovårdad och slarvig, medan Spara var ett föredöme, med sitt ljusa, flätade hår. Hon var lite rund och hon var glad och hon hade ett ständigt småleende på läpparna. Båda hade en spargris under armen. Slösas gris var mager och såg ledsen ut, Sparas var rund och glad och såg väldigt nöjd ut. Kring detta ville då Sparbanken att vi skulle spara lite pengar. Varje lördag stoppade vi ner några småslantar i var sitt litet fack i den gemensamma sparlådan. Vid terminsslutet tömdes den och pengarna sattes in på Sparbanken. Kanske blev det hjälp till vår skolresa som anordnades varje år.

Vallsjöbols skola, bra eller dålig? För mej var den bra. jag fick tillräckligt med grundkunskaper för det jag skulle syssla med i framtiden. Jag, och många av mina skolkamrater, har visat att vi har kunnat hävda oss väl i hård konkurrens på arbetsmarknaden och i samhället. Tack Gustaf Nilsson. Du gjorde ett bra jobb!

Och du Bengt. Efter 70 år har jag kommit till insikt: Våra pappor var nog lika starka. Varför bråkade vi om det en höstdag, på hemväg från skolan? Viktiga livsfrågor får väl ta sin tid. Huvudsaken är att man får svar.

Hur gick det med Gustafs pekpinne? Tog han med den till Finnerödja skola, eller? Har lärare pekpinningar i dag? Kanske vore det ett bra förslag

att med en pekpinne öka spetskompetensen, om nu inte någon lärarvikarie trubbat till den.

Tack också till Vega, i vars trygga sällskap jag kom i tid första skoldagen. Utan dej är det tveksamt om jag hade börjat skolan.

Töreboda i januari 2013

/Bernt

Från ett ex av Lyckoslanten (1950- talet).

Utskrift och bildsättning 2013-01-16/ Alf